

TUỔI HỌC TRÒ CỦA ĐẠI TƯỚNG VÕ NGUYỄN GIÁP Ở ĐỒNG HỚI

Phạm Ngọc Hạnh

TÓM TẮT

Bài viết giới thiệu những kỷ niệm trong những năm tháng tuổi học trò của Đại tướng Võ Nguyên Giáp thời gian học tập ở trường Tiểu học Đồng Hới Quảng Bình.

Hình ảnh Đại tướng Võ Nguyên Giáp vị tướng tài ba lỗi lạc của quân đội nhân dân Việt Nam luôn in đậm và khắc sâu trong tâm trí nhiều thế hệ người dân Việt, nhưng những kỷ niệm đẹp của thời học sinh ở trường Tiểu học Đồng Hới thì chắc chắn ít người biết đến.

Những năm đầu thập niên 20 của thế kỷ XX, trường Tiểu học Đồng Hới tiếp nhận hai học trò nhà quê và một trong hai học trò đó sau này đã làm rạng danh đất nước.

Ông cụ thân sinh ra hai người con này có lẽ đã định sẵn hướng đi cho hai con nên đặt tên là: “Võ Nguyên Giáp và Võ Thuần Nho”. Quả đúng như ý nguyện của cụ: Võ Nguyên Giáp suốt cuộc đời hoạt động cách mạng bao phen nằm gai nếm mật, bao nhiêu gian nguy và những năm chinh chiến trực tiếp, chỉ huy trực tiếp ra trận từ trận đầu Phai Khắt Nà Ngàn (12/1044) đến các chiến dịch từ Thu Đông 1947, chiến dịch Điện Biên Phủ, cho đến ngày toàn thắng với chiến dịch Hồ Chí Minh lịch sử. Ông là người chỉ huy tài ba lỗi lạc qua hai cuộc kháng chiến thần kỳ, bao phen vào sinh ra tử ông đều bình an vô sự: Nguyên Giáp (áp giáp còn nguyên). Một người là Võ Thuần Nho về sau làm Thứ trưởng Bộ giáo dục (từ những năm 1950 đến những năm 1970). Đúng là Thuần Nho.

Tâm trạng của hai anh em nhà quê lần đầu tiên đến nơi đô thị (tuy là bé nhỏ) có phần bỡ ngỡ, nhưng rất háo hức bước vào cổng trường:

“Giờ náo nức của một thời trẻ dại
Hồi ngói nâu tường trắng cửa gương”
(Tự trường – Huy Cận)

Thời ấy được bước vào mái trường khang trang “tường trắng cửa gương” là niềm tự hào, là ước mơ của bao con người trẻ tuổi, không phải ai cũng có được, nhất là Trường Tiểu học Đồng Hới là trường duy nhất của Đồng Hới sau hơn 30 năm Pháp đặt ách thống trị lên mảnh đất này.

Hai anh em Võ Nguyên Giáp và Võ Thuần Nho tìm nhà trọ để ổn định việc ăn ở học hành. Họ không tìm đến những nhà cao sang, may mắn họ tìm được một nhà trọ tốt: nhà bà Thiềm một người phụ nữ hiền hòa phúc hậu bán hàng xáo ở chợ Đồng Hới. Bà nhận “nấu cơm tháng” theo cách gọi hồi đó – cho hai anh em, không lấy tiền nhà trọ, tiền công phục vụ, nghĩa là giúp đỡ vô tư không kinh doanh, chỉ đơn giản tính tiền cơm hàng tháng.

Đồng Hới ngày ấy là một thị xã nhỏ bé nên giữa nông thôn và thành thị không có gì ngăn cách hai anh em Võ Nguyên Giáp và Võ Thuần Nho nhanh chóng hòa nhập với bạn bè, và như sau này Huy Cận viết:

“Buổi đầu họ tìm bạn kết duyên

Trong sân trường tưởng tượng giữa đào viên”

(Tự trường – Huy Cận)

Hai anh em Võ Nguyên Giáp và Võ Thuần Nho đều khôi ngô tuấn tú, Võ Nguyên Giáp là một học trò giỏi, sống chan hòa nên được bạn bè quý mến. Có thể kể ra đây tên tuổi những học trò lớp tập nhất thời ấy: ông Hoàng Mạnh Thân, ông Trương Duy Bình, bà Trợ Luân, bà Vĩnh Long.

Năm 1974, tôi đang ở Hà Bắc có một lần ông Trương Duy Bình từ Quảng Bình ra Hà Nội, ông hẹn gặp tôi ở nhà số 17 phố Mã Mây. Tôi đến nơi, thì ra đây là nhà bà Trợ Luân. Ông Trương Duy Bình giới thiệu tôi là cháu gọi bằng cậu, bà cũng biết bố tôi nên hỏi han niềm nở. Hai người nói chuyện với nhau rất thân mật. Ông Bình nói: *“Mau thật, mới đó mà 50 năm đã đi qua”*. Hai người ôn lại những kỷ niệm của thời học sinh xa xưa. Mùa hè năm 1924 sau khi thi tiểu học họ chia tay nhau, và ít khi gặp lại, có người họ chưa hề gặp lại. Bà Trợ Luân hỏi ông Bình: *“Anh có gặp ai là bạn cũ không? Anh có điều kiện ra Hà Nội họp hành gặp lại anh Giáp không?”* Ông Bình lắc đầu. Bà nói thêm: *“Anh Giáp học giỏi, đẹp trai được bạn bè quý mến, hình như anh có cảm tình với một nữ sinh ở “bên sông” (Bảo Ninh bây giờ)”*. Ông Bình nói: *“Đó là o Chành con gái của một thầy thuốc đông y nổi tiếng, tôi có bà con bên ấy, tôi biết”*. Tôi rất thú vị khi nghe hai vị học sinh già ôn lại kỷ niệm bạn bè và mái trường xưa.

Những năm 1990 - 2000, ở Hà Nội có Hội đồng hương Quảng Bình thường xuyên sinh hoạt, nhất là những dịp nghe tin tình Quảng Bình bị thiên tai lũ lụt, họ gặp nhau cũng ôn lại những kỷ niệm, truyền thống quê hương và cùng bàn cách góp phần giúp đỡ quê hương phát triển kinh tế, nâng cao đời sống của nhân dân. Tuy là Đại tướng bận rộn nhiều công việc “Quốc gia đại sự” nhưng Ông vẫn tham gia sinh hoạt hội đồng hương Quảng Bình. Khi đó Chủ tịch hội đồng hương là anh Phạm Ngọc Tảo, một người nhiệt tình, năng nổ rất được tín nhiệm trong hội đồng hương. Qua tìm hiểu, Đại tướng biết anh Phạm Ngọc Tảo quê ở Bảo Ninh (Đồng Hới). Một lần Đại tướng hỏi anh Tảo: *“Anh ở Bảo Ninh có biết bà Phạm Thị Chành ở Trung Bính không?”*. Anh Tảo thưa: *“Thưa bác, cháu gọi bà Chành là O ruột, bà là chị gái của ba cháu”*. Đại tướng nói ngày xưa Bác cùng học với bà Chành và đã có lần về nhà chơi”.

Năm 1986, một lần tôi vào Đà Nẵng thăm người cậu ruột. Tự nhiên tôi nghĩ chắc ngày xưa ông cùng học với ông Võ Nguyên Giáp, tôi đem điều đó hỏi ông – ông cậu bảo *“ngày xưa cậu học cùng lớp với ông Giáp, bạn thân nữa là đấng khác vì hai người cùng*

học giỏi, nhưng ông Võ Nguyên Giáp học rất xuất sắc, suốt thời gian học lúc nào cũng giỏi nhất lớp. Trong kì thi tiểu học đỗ xuất sắc cả hai kỳ escrit (thi viết) và oral (vấn đáp).

Rồi ông lấy ảnh chụp chung với ông Võ Nguyên Giáp thời kì các ông sống ở Hà Nội. Tôi chưa kịp tìm hiểu về những năm tháng học tiểu học của ông và ông Võ Nguyên Giáp thì cậu mất nên không kịp thực hiện dự định của mình.

Năm 1986, tôi tìm ra nhà bà Thiêng ở Đồng Sơn, Đồng Hới là chủ nhà trọ của hai anh em Võ Nguyên Giáp, Võ Thuần Nho khi học ở Đồng Hới. Lúc này bà đã ở tuổi 90 nhưng còn minh mẫn; tôi hỏi bà “Thưa bà, ngày xưa bà từng nuôi anh em nhà Đại tướng phải không?” Bà móm mém cười: “Tui có tiền bạc đâu mà nuôi, chẳng qua cho hai ông ở để vui cửa vui nhà, các ông ấy hiền lành, chăm chỉ, lễ phép. Bà nói thêm: sau khi ông Giáp đỗ thủ khoa kì thi tiểu học Đồng Hới ai cũng biết, ông được phần thưởng, ông dành tiền mua biểu bà tấm vải và bà nấu một nồi cháo tằm cua rất ngon chiêu đãi vị thủ khoa, và cũng chia tay ông Giáp vào Huế học - Ông Nho còn ở lại học tiếp.

Chi tiết đỗ thủ khoa tiểu học có lẽ Đại tướng chưa khi nào kể lại, vì thế tôi chưa thấy sách báo nào nhắc đến. Riêng tôi được hai người cậu (Ông Trương Duy Bình và ông Đào Khắc Thiệu) và người thứ ba là bà Thiêng người đã từng có những bữa cơm nóng canh sốt cho hai anh em Võ Nguyên Giáp, Võ Thuần Nho những năm tháng đi học ở Đồng Hới đã kể lại một cách khách quan.

Hơn 90 năm đã qua, trường tiểu học Đồng Hới ngày xưa đã không còn dấu tích, có lẽ vì vậy các thế hệ sau không ai biết “Chùa đất phật vàng” mái trường nhỏ bé ấy đã góp một phần công sức dạy dỗ được một người học trò, một trong số 10 vị tướng lừng danh của thế giới qua mọi thời đại. Đại tướng đã đi xa nhưng những kỷ niệm tuổi học trò và nhất là tấm gương vượt khó học giỏi, giản dị mà nhân hậu của ông là những bài học đầy ý nghĩa giáo dục đối với thế hệ trẻ chúng ta hôm nay và mai sau./.